

ქართული!

საქართველოს ენის სახელმწიფო პალატის ქუთაისის სამმართველოს გაზეთი ❖ №5, 1999 წელი. ❖ ფასი 30 თეთრი

ინფორმაცია

1999 წლის 29 ოქტომბერს საქართველოს ენის სახელმწიფო პალატის ქუთაისის სამმართველომ აკ.წერეთლის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მწვანე დარბაზში ჩატარა მორიგი სემინარი თემაზე: **„ქართული ენის სწავლების პროგრამები“**.

ენის სამმართველოს ინიციატივითა და სემინარში მონაწილე პედაგოგების სურვილით შეიქმნა ორი ჯგუფი, რომლებიც იმუშავებენ ქართული ენისა და ლიტერატურის პროგრამებთან დაკავშირებულ პრობლემურ საკითხებზე.

ჯგუფების შემადგენლობა

ქართული ენის ჯგუფი:

ტარიელ ფურცარაძე

პროფესორი, დიპლომატიკის ინსტიტუტის დირექტორი, ენის სამმართველოს მეცნიერ-კონსულტანტი.

მარინე ქაცარავა

დოცენტი, აკ. წერეთლის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ქართული ენის კათედრის გამგე.

ჯულიეტა მარგველაშვილი

განათლების საბჭოს მთავარი სპეციალისტი.

მარინე უკლება

ჰუმანიტარული ლიცეუმის ქართული ენისა და ლიტერატურის პედაგოგი.

თამილა გაბუნია

მე-12 სკოლის ქართული ენისა და ლიტერატურის პედაგოგი.

ნუნუ ცირეკიძე

მე-33 სკოლის ქართული ენისა და ლიტერატურის პედაგოგი.

1999 წლის 29 ოქტომბერს ქუთაისის აკაკი წერეთლის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტში გაიმართა მუდმივმოქმედი სემინარი თემაზე: **„ქართული ენის სწავლების პროგრამები“**. მასში მონაწილეობდნენ: საქართველოს ენის სახელმწიფო პალატის ქუთაისის

„სასწავლო პროგრამები უნდა გამარტივდეს,“

სამმართველო, აკ. წერეთლის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ქართული ენის კათედრა, განათლების საბჭო და ქალაქის სასწავლო დაწესებულებათა ქართული ენისა და ლიტერატურის პედაგოგები, აგრეთვე ქუთაისის აკ. წერეთლის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის რექტორი პროფესორი ავთანდილ ნიკოლეიშვილი.

დიდი ხანია უკლებიდა საქართველოს ენის სახელმწიფო პალატის ქუთაისის სამმართველოს მეცნიერ-კონსულტანტი პროფესორი ტარიელ ფურცარაძე: ჩვენს შეხვედრებს უდიდესი მნიშვნელობა აქვს... დღევანდელი სემინარის თემა სასწავლო პროგრამებია. ეს ენება სკოლასა და უმაღლეს სასწავლებლებს. ბატონი ავთანდილ ნიკოლეიშვილის რჩევით პირველ შეკრებაზე გადაწყდა, ვისაუბროთ ლიტერატურის სწავლების საკითხებზე, მაგრამ ვინაიდან ჩვენი შეხვედრების ინიციატორი ენის სამმართველოა, პირველ რიგში, სახელმწიფო ენის სწავლებაზე გვექნება საუბარი. ჩვენ ვცდილობთ, შევქმნათ სასწავლო დაწესებულებებში სახელმწიფო ენის სწავლების ზოგადი სურათი და არა მეთოდოლოგია, რაც განათლების საბჭოს პრეროგატივაა. მინდა ხაზი გაეყუსა იმ გარემოებას, რომ ამდგომარეობაში მდებარეობს ქართული ენის სწავლება, როგორც ვიცით, არსად არ ტარდება და ქუთაისი პირველი ქალაქი იქნება, რომელიც ამ საკითხებზე გამახვილებს ყურადღებას. გთხოვთ, წარმოგვიდგინოთ, რა დამოკიდებულება გაქვთ არსებულ პროგრამებთან... მე ხელსაყრელია ორი პროგრამა, ერთი 1990 წელსაა გამოცემული, მეორე — 1997-1998 წლებში — სარეფორმო კლასებისათვის. ორივე პროგრამის მიხედვით, მე-5 კლასში წარმოდგენილია მთელი გრამატიკის კურსი: ფონეტიკა, მორფოლოგია, სინტაქსი. ფონეტიკაში (მე-5 კლასში) ნაგარაუდებია: მქედრობა, სიყრუე, მკვეთრობა, ბგერათა რაოდენობა ძველსა და ახალ ქართულში... ყურადღება მინდა გადავამახვილო იმაზე, რომ მქედრობა-სიყრუის მიხედვით ბგერათა დანახვითა და ძალიან უჭირთ სტუდენტებს. ამას მე ვერ ვაგვიტყობთ, 2-3 საათი მჭირდება ამისათვის. რას მისცემს მე-5 კლასის ამ საკითხების შესწავლა? ავტორები მეტყვიან, რომ ეს საკითხები ზოგად ინფორმაციებს უნდა იძლეოდეს. მე არ მესმის, როგორ უნდა მისცე ზოგადი ინფორმაცია მქედრობა-სიყრუის, მკვეთრობის, ყელსმულობის, ფემინიფიკაციისა და ნაპარაკობის შესახებ? ჩემთვის გაუგებარია... ასევე, მიუღებელია, მესხეთე კლასებს ვასწავლოთ პუნქტუაცია ერთულ წინადადებაში... 1990 წელს გამოცემული პროგრამით მე-6, მე-7 კლასებში ხელახლა ისწავლება ლექსიკა და ფრაზეოლოგია და, მე ვფიქრობ, ეს კარგია იმით, რომ ყოველ წელს უნდა ასწავლო ფრაზეოლოგია, ოღონდ უფ-

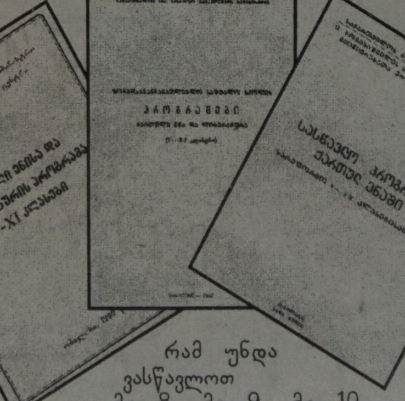
რო და უფრო გააღრმავო, გაამრავალფეროვნო და შეიყვანო ბავშვი ლექსიკის სიღრმეებში... სარეფორმო მე-6 კლასში პროგრამით გათვალისწინებულია ინვერსიის შესწავლა. მე-6 კლასში, შეიძლება, ძნელი გასაგები იყოს ის ინვერსია, რომელიც მართლა ინ-

ვერსია და სკოლაში რა ისწავლება და ბავშვმა რა გაიგოს, მე არ ვიცი... მე-5 კლასში შეტანილია ქართული ენები — მე არ მესმის, რისთვის? ახალი პროგრამით, მე-11 კლასში სტილისტიკის საკითხები შეტანილი, ერთდროით ეს მომწონს, მაგრამ მე-10 კლასის პროგრამა გაუგებრობა მთლიანად. ამ პროგრამების გადახედვისას მე ვხვდები, რომ მე-6 კლასის შეუძლია, თავისუფლად გაიგოს მე-10-მე-11 კლასის საკითხები... ფონეტიკის სწავლება სკოლაში აუცილებელია, რადგან მის გარეშე ბავშვი გრამატიკას ვერ ისწავლის, მაგ-

ფი, რომელიც იმუშავებს სკოლისა და უმაღლესი სასწავლებლის პროგრამების ურთიერთმიმართებაზე: როგორ შეიძლება, რომ შეადგინო სკოლის პროგრამა და არ იყოს გათვალისწინებული უმაღლესი სასწავლებლის პროგრამა და პირიქით. აუცილებელია სინთეზის

მიხედვით განაწილება... მე არ ვამბობ, რომ ჩემი პოზიციაა მართალი და ამ პროგრამის შემდგენელთა — მკვდარი... ეს მსჯელობის საგანია, მაგრამ მე ვერაფერს დავთმავებ, რომ მე-5 კლასში ასეთ დონეზე ისწავლებოდეს ფონეტიკა, მორფოლოგია. ბავშვებს ვაძლევთ ენას. ამიტომაც არის დამოკიდებულება ასეთი. ენა უნდა შეაყვარო ბავშვს, მისი ღირსება, თვისებები დაახლო, ამ პროგრამებით კი ვაძიებდით მას, რომ ენა შეიზიზღოს.

ავთანდილ ნიკოლეიშვილი — მინდა, პირველყოფისა, მოგესალმოთ. თქვენ ძალიან დიდ საქმეს აკეთებთ, რომელიც ისე არაა დაფასებული, როგორც უნდა იყოს. ეს გულის ასაჩუქებლად ნათქვამი სიტყვები არაა, ესაა გულწრფელად ნათქვამი, რომელიც ყოველთვის უნდა გვახსოვდეს ჩვენ, რადგანაც გამორჩეულია და განსაკუთრებული ის როლი, რომელიც ჩვენს სკოლაში ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებლის უნდა დაკვირვდეს დაკვირვებული იმ პირობებში, იმ ვითარებაში, როდესაც ქართული ენისადმი, ჩვენი ეროვნული კულტურისადმი დამოკიდებულება, ჩვენს სამწიფო, უცხოურით უფრო იცვლება... მიმაჩნია, რომ ქართული ენისა და ლიტერატურის პროგრამები არსებითად შესაცვლელი და გადასამუშავებელია. მხოლოდ ამის შემდეგ შეიძლება ვისაუბროთ ნორმალური სახელმძღვანელოების შექმნაზე. საკმაოდ დიდი ხანია, ამ თემაზე ვფიქრობ და ვფიქრობ. ჩვენი პროგრამები, თეორიული თვალსაზრისით, ძალზე გადატვირთულია ზედმეტი საკითხებით. რა გვინდა, რა არის ჩვენი მიზანი? მე ამას, პირობითად, კატეგორიულად დავყოფ: 1. მოვითხოვთ ბავშვისთვის და მივაღწიოთ იმას, რომ მათ პრაქტიკულად შეეძლოთ სწორი, გამართული ქართული წერა და მეტყველება, რასაც ჩვენ ვერა და ვერ ვახერხებთ. მე ვთვლი, რომ ეს უნდა იყოს უმთავრესი და უპირველესი ამოცანა.

რამ უნდა ვასწავლოთ მე-8, მე-9, მე-10 კლასებში... ასეთი შეკითხვები მიჩნდება ამ პროგრამების გადახედვისას, ეს არის ზოგადი მთავებულებები... არავითარი სწავლა არ არის სკოლის პროგრამებსა და უმაღლესი სასწავლებლების პროგრამებს შორის (არაფილოლოგიის ფაქტორებს): აქაც, ფაქტობრივად, სკოლის პროგრამით უკვიდა ყველაფერი. ფილოლოგიის ფა-

„მაგრამ არ უნდა გაღრმავდეს...“

კულტურაზე რომ შემოდის სტუდენტი და სკოლაში „გადაღწილი“ მასალის, გაუგებრად დაძახებულნი გრამატიკის დახეობები უნდა I, II, III კურსებზე, ესეც ძალიან მიუღებელია. ქართული ენის პროგრამები, რომლებიც ხელმძღვანელებს არა მარტო ჩვენთან, არამედ თბილისშიც, ისე „გადამღერება“ ყველამისა და მზიანის. სტუდენტებს მიუწოდებთ მხოლოდ ერთი მეცნიერის, ერთი მსოფლმხედველობიდან დანახული ქართული ენა და ძალიან ნაკლებად იცნობენ სხვადასხვა მეცნიერთა შეხედულებებს, ვთქვათ, ბრუნვათა, მწკრივთა რაოდენობაზე; როგორ შეიძლება, სტუდენტმა ეს არ იცოდეს და არ გააგებინოს, რომ არა ჩვენი წინამორბედები, ჩვენ ასე ვერ ვი-საუბრებდით, დიდი მადლობა, რომ მათ ასე შექმნეს, აქამდე მოიტანეს, მაგრამ ჩვენი ვლია, როგორც პედაგოგებმა, ასევე ლექტორებმა, რაღაცნაირად მოგვიაროთ თავი ჩვენს ნახარვეს ჩვენს შესუფლებებს; აქვთ გამოვალთ პრინცი, შემდეგ უმაღლეს ინსტანციასაც მივმართავთ, შევქმნათ გარკვეული ჯგუ-

თული წერა და მეტყველება, რასაც ჩვენ ვერა და ვერ ვახერხებთ. მე ვთვლი, რომ ეს უნდა იყოს უმთავრესი და უპირველესი ამოცანა.

2. მეცნიერულ-თეორიული სწავლება ენისა: თუ სკოლაში ბავშვი დაძლევს და შეძლებს კარგად ისწავლოს დაავლებული მასალა, შეიძლება ის უნივერსიტეტის სახელმწიფო გამოცდაზეც გავიდეს და ჩააბაროს. გამოცდაზეც გავიდეს და ჩააბაროს. გამოცდაზეც გავიდეს და ჩააბაროს. გამოცდაზეც გავიდეს და ჩააბაროს.

როგორი ფორმით უნდა ვასწავლოთ უმაღლეს სასწავლებლებში, რომ არ მოვიყვანო სკოლაში ნაწავლის ცდევ-ცვადილება, მე ეს რთულია გადასაწყვეტ პრობლემა მიმაჩნია ჩვენს უნივერსიტეტში შექმნილი სასწავლო პროგრამები არსებითად განსხვავდება

ინფორმაცია

ქართული ლიტერატურის ჯგუფი:

ავთანდილ ნიკოლეიშვილი — პროფესორი, აკ.წერეთლის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის რექტორი.

ლამარია გვეგუნიძე — განათლების საბჭოს მთავარი სპეციალისტი.

როზა ლევდარიანი — ჰუმანიტარული ლიცეუმის ქართული ენისა და ლიტერატურის პედაგოგი.

ნელი აფანასიაძე — ჰუმანიტარული ლიცეუმის ქართული ენისა და ლიტერატურის პედაგოგი.

ლელია კვანტალიანი — მე-10 სკოლის ქართული ენისა და ლიტერატურის პედაგოგი.

ელისო ბაქრაძე — მე-14 სკოლის ქართული ენისა და ლიტერატურის პედაგოგი.

საქართველოს ენის

სახელმწიფო პალატის ქუთაისის სამმართველოს მორიგი სემინარი თემაზე: **„სახელმწიფო ენა და სკოლა“**

დაწესებულებები“ ჩატარდება 1999 წლის 26 ნოემბერს, 3 საათზე, აკ. წერეთლის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მწვანე დარბაზში.

საქართველოს ენის

სახელმწიფო პალატის ქუთაისის სამმართველო კომპიუტერულ ფორმა „მზე-93“-თან ერთად (ხელმძღვანელი მალხაზ ჯინჯინაძე) მუშაობას იწყებს ქართულენოვან კომპიუტერულ ტერმინოლოგიაზე

საქართველოს ენის

სახელმწიფო პალატის ქუთაისის სამმართველო კომპიუტერულ ფორმა „მზე-93“-თან ერთად (ხელმძღვანელი მალხაზ ჯინჯინაძე) მუშაობას იწყებს ქართულენოვან კომპიუტერულ ტერმინოლოგიაზე

საქართველოს ენის სახელმწიფო პალატის ქუთაისის სამმართველოს მორიგი სემინარი თემაზე: **„სახელმწიფო ენა და სკოლა“**

დაწესებულებები“ ჩატარდება 1999 წლის 26 ნოემბერს, 3 საათზე, აკ. წერეთლის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მწვანე დარბაზში.

ჩვენ, ანა და ქება

ვახუტ ქართულის წინა ნომრებში არაერთხელ გვიმსჯელია სხვადასხვა შინაარსისა თუ დანიშნულების აბრა-რეკლამათა ენობრივი მხარის ავტორიანობაზე...

სამკინძველო სამკინძაო

ერთი და იმავე დანიშნულების ობიექტებზე ხშირად გვხვდება სხვადასხვა წარწერები. ასეთია „სამკინძაო“ და „სამკინძველო“ — ეს სიტყვები არაა ახსნილი „ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის“ არც ერთ გამოცემაში.

ცნობილია, რომ სამკინძაო არის დაწესებულება, სადაც ინდივიდუალური დაკვეთით სრულდება პოლიგრაფიული სამუშაოები: კინძა, წებვა, წიგნად შეკვრა და სხვა.

„კინძვა“ ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონში განმარტებულია შემდეგნაირად: „კინძავს — 1. რვეულად, წიგნად შეკრავს. 2. ერთად ასხამს, შეკრავს. აქედან გამოიწიება, ადვილი, სადაც ხდება კინძვა, წიგნად შეკვრა, უნდა იწოდებოდეს „სამკინძაოდ“.

რაც შეეხება ტერმინს „სამკინძველო“, იგი განსხვავებულ მნიშვნელობას ატარებს და გულისხმობს „სამკინძველისას“, „მკინძველისას“.

მაგალითად, სამკინძველო ტანსაცმელი, სამკინძველო საქმე და ა.შ. მართალია, სამკინძაო და სამკინძველო ენობრივად სწორი ფორმებია (შდრ. სამკითხაო და სამკითხველო — ქველ), მაგრამ ჩვენთვის საინტერესო კონტექსტში იმ ადგილის აღსანიშნავად, სადაც აკინძვა ხდება, მართებული იქნება წარწერა „სამკინძაო“.

ნავად, სადაც აკინძვა ხდება, მართებული იქნება წარწერა „სამკინძაო“.

სილაშხის სალონი

სხვადასხვა ტიპის წარწერათაგან თვალში-საცემია: სილაშხის სალონი, ქალთა სალონი, მამაკაცთა სალონი, ქალთა სილაშხის სალონი, მამაკაცთა სილაშხის სალონი. ვიდრე ზემოჩამოთვლილთა მართებულობაზე ვიმსჯელებდეთ, გავარკვიოთ „სალონის“ მნიშვნელობა. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონში იგი ასეა ახსნილი: 1. გამოფენების მოსაწყობი ან გასაყვანი საქონლის სადგომსტრაციო დარბაზი. 2. თავადაზნაურულ-ბურჟუაზიულ საზოგადოებაში პოლიტიკური ან ლიტერატურულ-სამხატვრო წრე. 3. მგზავრთათვის განკუთვნილი განყოფილება (ტროლეიბუსში, თვითმფრინავში).

ჩვენივე საინტერესო მნიშვნელობა სიტყვა „სალონი“ დიდი ხანია, შეიძინა „სილაშხის სალონი“ კვირბეული ფორმა. იგი აღნიშნავს ადგილს, გარემოს, სადაც ზრუნავენ ქალის ან მამაკაცის სილაშხაზე. აქ ხდება გარკვეული ტიპის პიკინური დანიშნულების პროცედურათა შესრულება. ამ თვალსაზრისით, „ქალთა სალონი“ საკმაოდ უხერხულ და ვულგარულ დატვირთვას იძენს — ვლბულობთ ქალებით მომსახურების მნიშვნელობას. იგივე შეგვიძლია ვთქვათ „მამაკაცთა სალონზეც“. ამიტომ მართებული და უკეთესი იქნება, თუ წარწერას სრულად წარმოვადგენთ: ქალთა სილაშხის სალონი მამაკაცთა სილაშხის სალონი ან სილაშხის სალონი.

იოსებ იარღანაშვილი

სახელმწიფო ენა და წყნარი თანაქველავები

(დასასრული)

ფიქრებს საზოგადოების შემგვებდური და მოქმედებულება იმ ფაქტისადმი, რომ დღეობაც კი საქართველოს მთელ რიგ რეგიონში ქართული, როგორც სახელმწიფო ენა, პრაქტიკულად არ ფუნქციონირებს. პარალელურად თუ გავითვალისწინებთ ქართველი კაცის მენტალიტეტსაც, ვფიქრობ, ადრე რუსულთან მიმართებაში არსებული პრობლემა, უხელოეს მომავალში ინგლისურ ენას დაუკავშირდება. ეს უკვე აშკარად იგრძნობა.

სახელმწიფომ ხელი უნდა შეუწყოს უცხო ენების სწავლებას. ამის გარეშე პრაქტიკულად შეუძლებელია მსოფლიოსთან ინტეგრირების პროცესი, მაგრამ გაუგებარია ის, რომ საქართველოს უმეტეს რეგიონებში და ქალაქებში, სადაც თვის განმავლობაში ერთ-ერთ უცხოელზე მეტა ირ ხდება, უკვე იკავრია იგრძნობა უცხოელების რეკლამების მოქმედება. სამწუხაროდ, საზოგადოების და მოქმედებულება ამ პროცესსადაც ინდივიდუალურად, შიშინაია, რომ, თუკი ქართული ენისადმი სახელმწიფოს და, განსაკუთრებით, საზოგადოების დამოკიდებულება ირ შეიცვლება, მშობლიური ენის ხედი, ჩემი ვარაუდით (დებრთია ქნის, ირ გამართლდეს), არასახერხებელი იქნება.

ვახუტა მამუკაძე

სიტყვები პროზაში ანუ ენის მარგალიტები

თანამედროვე ქართულში „ბოდიში“ მეგაღ აქტიური ლექსიკური ერთეულია.

ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის მიხედვით, ბოდიში არის „წუხილის გამოთქმა, პატივის თხოვნა შეუფერებელი საქციელისა თუ სიცივის გამო“ („ბოდიში! — ბოდიში, რომ სიცივას გაწყვეტინებთ“, „ბოდიშს იხდის გუშინდელი გაუგებრობის გამო“...)

ბოდიში

საგულისხმოა, რომ თანამედროვე ქართულში ბოდიში თავაზიანობის გამოხატვის სემანტიკითაც აღიჭურვა, ზოგჯერ კიდევ „გეთაყვა“, „გთხოვთ“ და მისთანათა სინონიმადაც გვევლინება: „ბოდიში, ჩაბრძანდებით?“ „ბოდიში, გაგვაგარეთ, ჩავდივართ“, „ბოდიში, რომელი საათია?“... კიდევ მეტიც: ღღეს არცთუ ისე იშვიათად გვეხვება: „ბოდიშით“ (შდრ. კარგით...) და მისთანები, სადაც — თ სუფიქსით გრამატიკულად ფორმდება თავაზიანობის სემანტიკა, თქვენობით მიმართვაც.

სამეცნიერო ლიგერატურის მიხედვით, ბოდიში არ გამოიყენებოდა ძველ ქართულში, არაა დადასტურებული მომდევნო ხანის ლიგერატურულ ძეგლებშიც („ვეფხისტყაოსანი“, „ვისრამიანი“, „რუსულანიანი“) სამწერლობო ენაში იგი პირველად გვხვდება არჩილის თხზულებებში; შეგანილია აგრეთვე საბბს „სიცივის კონაში“, ჩუბინაშვილის ლექსიკონებში.

სამეცნიერო ლიგერატურის მიხედვით, ბოდიში არ გამოიყენებოდა ძველ ქართულში, არაა დადასტურებული მომდევნო ხანის ლიგერატურულ ძეგლებშიც („ვეფხისტყაოსანი“, „ვისრამიანი“, „რუსულანიანი“) სამწერლობო ენაში იგი პირველად გვხვდება არჩილის თხზულებებში; შეგანილია აგრეთვე საბბს „სიცივის კონაში“, ჩუბინაშვილის ლექსიკონებში.

ინტერვიუ

რომ საქართველოს უმეტეს რეგიონებში და ქალაქებში, სადაც თვის განმავლობაში ერთ-ერთ უცხოელზე მეტა ირ ხდება, უკვე იკავრია იგრძნობა უცხოელების რეკლამების მოქმედება. სამწუხაროდ, საზოგადოების და მოქმედებულება ამ პროცესსადაც ინდივიდუალურად, შიშინაია, რომ, თუკი ქართული ენისადმი სახელმწიფოს და, განსაკუთრებით, საზოგადოების დამოკიდებულება ირ შეიცვლება, მშობლიური ენის ხედი, ჩემი ვარაუდით (დებრთია ქნის, ირ გამართლდეს), არასახერხებელი იქნება.

ვახუტა მამუკაძე

საბბს განმარტებით, ბოდიში — ესე არს სიცივით და საქციელთ კაცი მოიმაღლოს“. იქვე აღნიშნულია, რომ ბოდიშის სინონიმია თავაზა („თავაზა სხვათა ენაა, ქართულად ბოდიში ჰქვიან“ — საბა).

დ. ჩუბინაშვილის ლექსიკონში მითითებულია ამ სიცივის სპარსულ წარმომავლობაზე.

ძველ ქართულში ბოდიშის სემანტიკით გამოიყენებოდა მზნის პირიანი და უპირო ფორმები: ვინანი, ინანი, ინანის... სინანული, მონანული...

ამრიგად, ბოდიში — სპარსული წარმოშობის სიცივა — ქართულში თავს იჩენს დაახლოებით XVII საუკუნიდან. იგი შეუფერებელი საქციელისა თუ სიცივის გამო პატივის თხოვნის მნიშვნელობით ფართოდ ვრცელდება, როგორც სალიგერატურო ქართულში, ისე დიალექტებში. აქედან გამომდინარე, მართებულია გამოთქმები: „ბოდიშის მოხდა“, „ბოდიში მოუხადე“, „ბოდიში მოუხადა“... და არა: „ბოდიშის გადახდა“, „ბოდიში გადაუხადე“, „ბოდიში გადაუხადა“...

გარდა ამისა, ბოდიში თავისთავში საერთოდ გულისხმობს წუხილის გამოთქმას; სინანულს, პატივის თხოვნას. ამდენად, ადვილი შესაძლებელი გახდა თანამედროვე ქართულში ბოდიშის ახლებური ვააზრება — მისი გამოყენება თავაზიანობის გამოხატაველი ლექსემის მნიშვნელობით.

მამუკა მამუკაძე

(დასაწყისი იხ. №2,3,4)

სამიწო და სულაბი

ესკიმოსები უპირატესობას წყალქვეშა საშეფოს ანიჭებენ. ოღონდ აქ მოხვედრა მხოლოდ წყალში დამხრჩვალთ ან სიკვდილის შემდეგ წყლის ტალღებს მიბარებულთ შეუძლიათ. არც ცაში მოხვედრაა ცუდი — ამ ორი საშეფოსთვის არ არის დამახასიათებელი სხვა რელიეფებისათვის ნიშანდობლივი დაპირისპირება სამოთხისა და ჯოჯოხეთისა; ყველაზე სამინელია ორივე საშეფოდან გამოთქვება (ეს ერთ-ერთი მთავარი ტაბუს დარღვევის დროს ხდება). როდესაც გარდაცვლილი მონვენება იქცევა. აღმოსავლეთ გრენლანდიაში გავრცელებულია რწმენა „კლდის ადამიანებზე“ (კვიტუტუტი) — მოჩვენებებზე, რომლებსაც სხეული შენარჩუნებული აქვთ, შეუძლიათ: ფრენა, გაუჩინარება, ცხოველთა ენისა და ადამიანთა აზრების გაგება, და ა.შ. კვიტუტუტი — ადამიანები გარდაცვლილთა თვისებებით. ისინი ტოვებენ საზოგადოებას და განწარულნი არიან უდაბნოში სეტყალისათვის. მათთვის ასევე დახშულია კარი ორივე იმქვეყნიურ ცხოვრებაშიც.

რა ელთი ესკიმოსებს?

დაუსრულებლობა ყველაზე ნათლად ჩანს მომდგრებაში სულის შესახებ, თუკა მითებში აშკარადაა ასახული სულის მიერ სხეულის დიტოვება. გრენლანდიელები მაინც მალად, ზღვისკენ ღამაში ხედით მიქცეულ ადგილებზე ასაფლავებენ მიცვალებულებს იმ იმედით, რომ გარდაცვლილთა სიამოვნება მაინც იქონ, გარდა ამისა, საფლავში ატანენ საყოფაცხოვრებო ნივთებს, ბურთს და ა.შ. (მიცვალებულთა თამაშობაში (და არა უხორცო სულების) ბურთს შამანები ხსნიან, როგორც ჩრდილოეთის ციადის წარმოშობას).

სხეულები იმყოფებიან იმქვეყნიურ სამეფოში მინამდვი, ვიდრე არ გაჩნდება მათი ადგილი მიწაზე ასაღობილის ხასით; ამისათვის სხეულები ვერ კიდევ შობამდე, დედამიწაზე გადამყავს „მთვარის კაცს“. ის ზრუნავს ასაღობილის ზრდასა და ძაღვზე, მის სულიერ განვითარებაზე, ეს კეთილი სულია, ესკიმოსთა მოდგმის დედამიწაზე მარადიული

სხვა ენები და ყრები

არსებობს საწინდარი. „მთვარის კაცი“ ბავშვთა სულების მფარველია იმქვეყნიურ სამყაროში, ის იცავს მათ იქ, მაგრამ შეუძლია გამოუშვას ერთი ან რამდენიმე, შამანთან ერთად, ესკიმოსთა ალაჩოყის უშიფლო ქალებისათვის.

მეორე კეთილი სულია „ზღვის ქალი“, მისი სახლი ზღვის ფსკერზე დგას, მას ფანტასტიკური სიდიდის ძაღლი იცავს. თუ ფანტასტიკური მონადირე მოხსურებს მასთან სტუმრობას, უნდა შეებრძოლოს და როდესაც სძლევს, უნდა გაასუფთაოს მისი თმები ნავისაგან, რომელიც არაფერია სხვა, თუ არა კვალი ადამიანთაგან ტაბუს დარღვევისა. მაშინ „ზღვის ქალი“ საოცრად გაკეთილშობილდება და მადლიერების ნიშნად სადგომსკენ ხელაპთა გუნდს აგზავნის. ორივე სულს ძლიერი ზეგავლენის მოხდება შეუძლია ამინდზე: „მთვარის ადამიანს“ — თოვლზე, „ზღვის ქალს“ — ყინულის საფარსა და ქარზე.

განსაკუთრებულად ბოროტი სულები ან დემონები ესკიმოსურ რწმენაში არ არიან, ოღონდ ესკიმოსები უფრთხიან კუდაინებს, რომლებსაც ორ ჯგუფად ჰყოფენ: ილისიტ-სუტა, რომელიც ელთი-სუტა უწოდებოდა.

სხეულის დაზიანება მიაყენონ ადამიანს და კვებუტები, ბედნიერი იღბლის უბედურად მქცეველნი. მათგან განსხვავებით, ე.წ. ტუბა-ლაკები ხელოვნური წარმოშობის არსებები არიან, მათ ჯადოქრები და კუდაინები ამზადებენ სხვადასხვა ცხოველთა ძვლებისაგან. „შთაბერავენ“ სიცოცხლეს და ყოველგვარ ბოროტ ქმედებს ასწავლიან.

კიდევ ერთი განსხვავება ესკიმოსური კულტისა — მოწმუნენი აქ არ ღოცულობენ, მათ მაგიერად ამას მაგიასა და სულებთან ურთიერთობაში გაწაფული პირები აკეთებენ, კერძოდ კი — შამანები და „ბრძენი“ ადამიანები. მათ ხედათ წილად, ამოიჩინონ ომულეტები, რომლებსაც შეუძლიათ ადამიანებს დაეხმარონ ამა თუ იმ შემთხვევაში, ააცილონ კუდაინებისაგან გამოგზავნილი უბედურება და ა.შ.

შამანები „ბრძენი“ ადამიანებისაგან

განსხვავებით, იყენებენ არა მაგიურ ძალებს, არამედ — თანაშემწე სულებს. შამანის განსწავლულობის პერიოდი (ხანდახან — ძალიან გრძელი) ხრულდება მაშინ, როდესაც ის მოხდება. „მოკვდეს და ისევ გაცოცხლდეს“. ამის შემდეგ ითვლება, რომ შამანი ფლობს ძალებს, რომელიც თანამომეტო საკეთილდღეოდ უნდა გამოიყენოს. სხვაგვარად, ის მოკლავს ან თვით შამანს, ან მის რომელიმე ნათესავს. შამანთა მოვალეობა უამრავია: დიაგნოზი დაუხვას და განკურნოს ავადმყოფები, გასცეს პასუხები უგზოუკვლოდ დაკარგულთა ბედის შესახებ და, საერთოდ, ნებისმიერ კითხვაზე, გაგზავნოს თავისი სული „ფრენით“ შორეულ ადგილებში, ზღვის ფსკერზე ან მთვარეზე, მაგრამ ამგვარ დავალებებს გრენლანდიელი შამანებიდან მხოლოდ ცოტა თუ „ასრულებდა“, უმრავლესობა მხოლოდ ავადმყოფებს მკურნალობდა და აძლევდა სხვადასხვა დარღვევებს, ესენი თავიანთი მნიშვნელობით უფრო ექიმბაშები არიან.

„გაფრენები“ მხოლოდ დახურული შენობებს შიგნით ხრულდებოდა, მაქრად შექმნი შამანი ტრანსში ვარდებოდა და ყვირილით აუწყებდა შეკრებილთ იმაზე, თუ რა

ემართებოდა „გაფრენის“ დროს. ხანდახან იგი დღესაც წაულებს ემოხვეოდა და ამ დროს განსაკუთრებული, დამპყრობი ვახარობის როლს ასრულებდა.

მამუკა მამუკაძე

მამუკა მამუკაძე, რაც კ. ვეაღმე ესკიმოსური დამწერლობა შექმნა, საფუძველი ჩაეყარა ესკიმოსური ლიტერატურის გამოცემაზე. მანვე 1738 წელს გამოუშვა პირველი წიგნი ესკიმოსურ ენაზე. ეს იყო „ანბანი“, რომელშიც ის და მისი მეგობრები უწინდრობითად საბრძოლველად იყენებდნენ. პროფესიონალი სწავლული-ლინგვისტი გახდა მისი ვაჟი შუა-მოხცა ესკიმოსურ-ლათინური ლექსიკონი და ესკიმოსური გრამატიკა.

მატერული ლიტერატურა შედარებით მოგვიანებით გაჩნდა. 1818 წელს რ. ა. ბანტმა, გრენლანდიელმა ჩინოვნიკმა, რომელიც ესკიმოსებთან ენას სწავლობდა, ადგილობრივ აქტუალურ თემებზე დაკრძნობით მოკლე დალოცვების კრებული გამოიბეა. მის კალამს კუთვნის აგრეთვე 1839 წ. თარგმნილი და გამოცემული რომანი და იგავები. (დასასრული) ლამ რუსაქი

